

วิสาขบูชา แต่โบราณ

“ครั้นถึงวันวิสาขบูชาพุทธศาสน์...
บ้านเรือนโรงร้านพ่วงแพชนประชาชายหญิง
ล้วนแต่แขวนโคมประทีปชวาลาสว่างไสว
ห้อยย้อยยพวงบุปผาชาติประพรมเครื่องสุคันธรส
อุทิศบูชาพระรัตนตรัยสิ้นสามทิวาราตรี...”

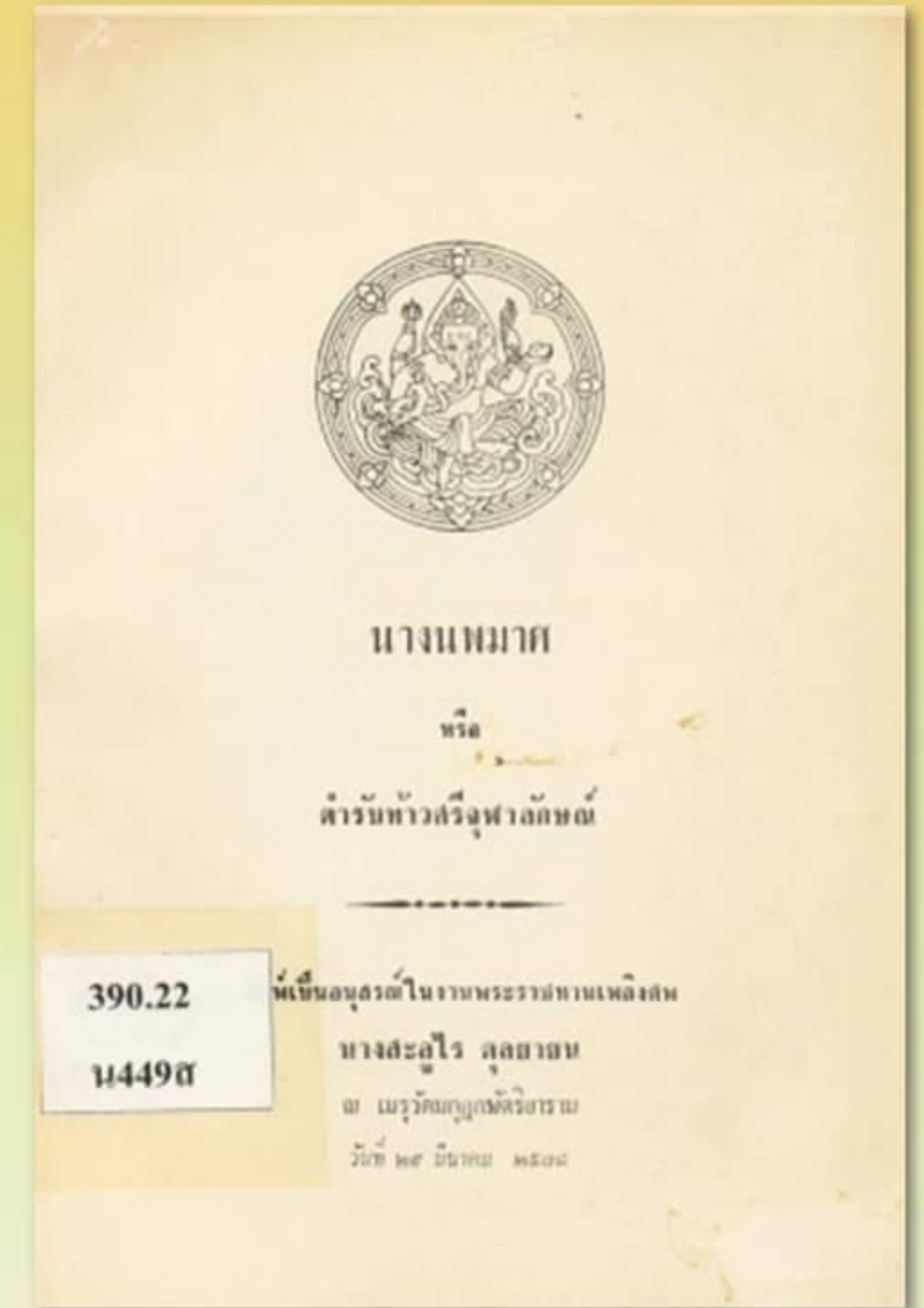
(นางนพมาศ หรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์, 2508 : 75)

วันวิสาขบูชา เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนแสดงความเคารพต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า วิสาขบูชา ย่อมาจากคำว่า **วิสาขปุณณมีบูชา** แปลว่า การบูชาพระในวันเพ็ญเดือน 6 ถ้าปีใด มีเดือนอธิกมาส คือมีเดือน 8 สองหน วันวิสาขบูชาก็เลื่อนไปเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 7 เหตุที่พุทธศาสนิกชนประกอบพิธีวิสาขบูชา ด้วยถือว่าเป็นวันคล้ายวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า (วันสำคัญของไทย, 2530 : 47)

การประกอบพิธีในวันวิสาขบูชาในแผ่นดินสยาม
เป็นประเพณีสืบเนื่องกันมานานแล้ว มีมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็น
ราชธานี โดยปรากฏหลักฐานในหนังสือเรื่อง “นางนพมาศ”
หรือ “ตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์”

สมัยสุโขทัย

ในสมัยสุโขทัย มีประเพณีเนื่องในวันวิสาขบูชา ปรากฏความตามหนังสือนพมาศ ว่า

“...อันพระมหากษัตริย์สุโขทัยราชธานีถึงวันวิสาขะนักขัตฤกษ์ครั้งใด ก็สว่างไปด้วยแสงประทีปเทียนดอกไม้เพลิง แลสล้างสลอนด้วยธงชายธงปฏาก ไสวไปด้วยพู่พวงดอกไม้กรอง ร้อยห้อยแขวน หอมตลบไปด้วยกลิ่นสุดันธธรรวยรื่น เสนาะสำเนียงพิณพาทย์ฆ้องกลอง ทั้งทิวาราตรี มหาชนชายหญิงพากันกระทำกองการกุศล เสมือนจะเผยแพร่ซึ่งทวารพิมานฟ้า ทุกชั้น...”

สะท้อนให้เห็นว่า ในสมัยสุโขทัย วันวิสาขบูชามีความสำคัญมาก จึงมีการจัดพิธีที่ยิ่งใหญ่ และครื้นเครงไปทั่วทั้งพระนคร

สมัยสุโขทัย

นอกจากนี้ ยังสะท้อนให้เห็นถึงกิจกรรมในวันวิสาขบูชาที่กระทำกันในหมู่ของราษฎร รวมถึงพระเจ้าแผ่นดิน ปราภฏความตามหนังสือนพมาศ ว่า

“...มหาชนชักชวนกันรักษาพระอุโบสถศีล สดับฟังพระสังฆธรรมเทศนาบูชาธรรม บ้างก็ถวายสลากภัตตอาหารสังฆทานข้าวบิณฑุ์ บ้างก็ยกขึ้นซึ่งธงผ้าบูชาพระสถูปเจดีย์ บ้างก็บริจาคทรัพย์จำแนกแจกทานแก่ยากทลิตทกคนกำพร้าอนาถาชราพิการ บ้างก็ซื้อถ้ายชีวิตสัตว์จัตุบาท ทวิบาทชาติต่างๆ ปลดปล่อยให้ได้ความสุขสบาย อันว่าสมเด็จเจ้าแผ่นดินและราชตระกูล ก็ทรงศีลบำเพ็ญการพระราชกุศลต่างๆ ในวันวิสาขบูชาพุทธศาสน์เป็นอันมาก...”

Special

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจรรยาฯ ได้ทรงพระนิพนธ์อธิบายถึงหนังสือเรื่อง “นางนพมาศ” หรือ “ตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์” ไว้ในคำนำเมื่อครั้งตีพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ครั้งแรก ว่า

“...ว่าโดยทางโวหาร ใครๆ อ่านหนังสือเรื่องนี้ด้วยความสังเกตจะเห็นได้โดยง่าย ว่าเป็นหนังสือแต่งในครั้งกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง แต่งในระหว่างรัชกาลที่ 2 กับที่ 3 ไม่ก่อนนั้นขึ้นไป และไม่ปลานนวนภายหลังนั้นลงมาเป็นแน่ ถ้าจะหาพยาน จงเอาสำนวนหนังสือเรื่องนี้ไปเทียบกับสำนวนหนังสือจารึกครั้งสุโขทัย หรือหนังสือซึ่งเชื่อว่าแต่งครั้งกรุงสุโขทัย เช่น หนังสือไตรภูมิพระร่วง เป็นต้น หรือแม้ที่สุดจะเอาไปเทียบกับหนังสือที่แต่งเพียงในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ก็จะได้เห็นได้แน่นอนว่า สำนวนหนังสือเรื่องนางนพมาศเป็นหนังสือแต่งใหม่เป็นแน่...”

Special

แม้พระองค์จะทรงเชื่อว่า ตำรับทำวศรียุฟ้าลักษณะ
จะแต่งขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ แต่พระองค์ทรงเห็นด้วยกับ
พระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ว่า

*“...หนังสือเรื่องนี้ ของเดิมเขาน่าจะมีจริง เพราะ
ลักษณะพิธีของพราหมณ์ที่กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องนี้ โดยมาก
เป็นตำราพิธีจริงและเป็นพิธีอย่างเก่า อาจจะใช้เป็นแบบแผน
ก่อนครั้งกรุงศรีอยุธยา”*

สมัยรัตนโกสินทร์

ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ปรากฏหลักฐานว่า มีการประกอบพิธีวิสาขบูชาในภาพย์เห่เรือ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 ทรงนิพนธ์ไว้ตั้งแต่ยังไม่ได้เถลิงสิริราชสมบัติ ความว่า

๑ คำนี้ถึงเดือนหก
งามสุดนุชพีเอย

ทั่วท่ายกตามโคมเคย
ได้เห็นกันวันบูชา

(ประชุมภาพย์เห่เรือ, 2503 : 22)

แต่ไม่ปรากฏแบบแผนพิธีวิสาขบูชา

สมัยรัตนโกสินทร์

ในพระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวว่า ในปีพุทธศักราช 2360 สมเด็จพระสังฆราช (มี) วัดมหาธาตุ กรุงเทพฯ นี้ ได้ถวายพระพรให้ทรงทำพิธีวิสาขบูชา เป็นครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็ทรงรับประกาศเป็นพระราชพิธี และทรงประกอบพระราชกุศลเป็นการใหญ่ ชักชวนพระสงฆ์ พระราชวงศ์ และอาณาประชาราษฎร์ให้ทำโดยทั่วถึงกัน และการที่ทำนั้น ก็มั่นด้วยการกระทำครั้งกรุงสุโขทัย ตามที่นางนพมาศได้เล่าไว้แทบทุกอย่าง (ประเพณีไทยต่างๆ, 2525 : 22)

สมัยรัตนโกสินทร์

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้ทรงเพิ่มจัดให้มีการเทศน์ปฐมสมโพธิกถา (พระพุทธรูปประวัติ) ในวันวิสาขบูชาด้วย ใจความปฐมสมโพธิ ว่าด้วยเรื่องราวของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน

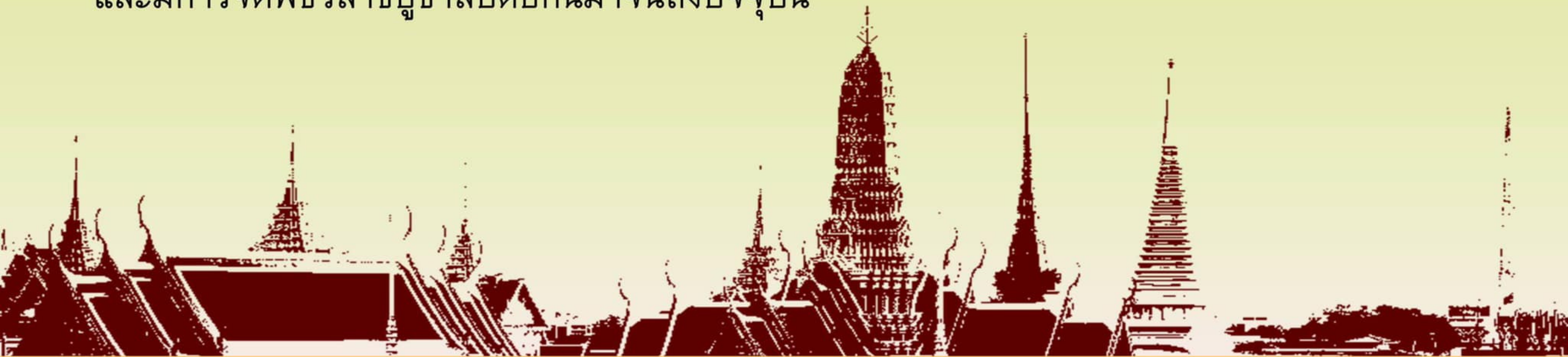
สมัยรัตนโกสินทร์

ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการตั้งโต๊ะเครื่องบูชารอบพระเบ็ญจพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เป็นการครึกครื้นสนุกสนานมาก จนเกิดการเล่นเครื่องโต๊ะลายครามกันขึ้น

สมัยรัตนโกสินทร์

ในรัชกาลที่ 5 ปราบกฏหลักฐานว่าได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจุดดอกไม้เพลิง ถวายเป็นพุทธบูชา และให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายใน และหน่วยราชการต่าง ๆ เดินเวียนเทียน จัดโคมประทีป และสวดมนต์ที่พระพุทธรัตนสถาน วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และมีการจัดพิธีวิสาขบูชาสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ธรรมะ สวรรค์

โย ปุคฺคโล อันทว่าบุคคฺลผู้ใด อุตฺสาหะตังสติอารมณฺ์ลงสัดบตรับฟังพระสัทธัมมเทศนา
ก็จะมีผลานิสงส์เป็นอันมาก วาดสามารถจะปลดเปลื้องเสียงซึ่งบาปธัมมทั้งปวงได้

(คัมภีร์ไบลานเรื่อง อานิสงส์ฟังธรรม)

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. **ประชุมภาพยี่หื้อเรือ**. พระนคร : รุ่งเรืองธรรม, 2503. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายชุนท์ อรุณโรจน์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 5 มิถุนายน 2503)
- _____. **นางนพมาศ หรือตำรับทำวศรีจุฬาลักษณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 13. พระนคร : ภัคดีประดิษฐ์, 2508. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางสะสุไร ตุลยายน ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 29 มีนาคม 2508)
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชพิธีสิบสองเดือน เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, 2533.
- แปลก สนธิรักษ์. **พิธีกรรมและประเพณี**. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2515. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ แพทย์หญิงสำเนียง เศรษฐจันทร วันที่ 17 ธันวาคม 2515)
- น. ณ ปากน้ำ. **ประเพณีไทยต่างๆ**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2525.
- สุภัคดี อนุกุล. **วันสำคัญของไทย**. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, 2530.

